

Dečiji brakovi u Srbiji

©UNICEF/UNI144957/Singh

Dečiji brakovi u Srbiji

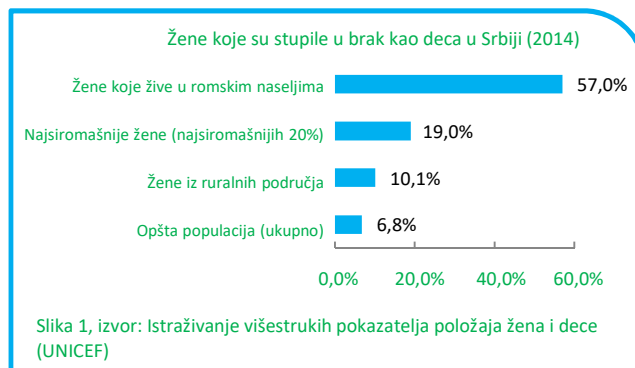
Dečiji brak – brak pre navršenih 18 godina – predstavlja ozbiljnu povredu ljudskih prava devojčica. Njegove posledice su katastrofalne, jer urušava snagu devojčica u njihovim zajednicama i domovima, podriiva njihovu zdravstvenu i psihološku dobrobit, isključuje ih iz obrazovanja i oduzima im priliku da ostvare svoj puni potencijal. Uporna praksa sklapanja štetnih tradicionalnih dečijih brakova sputava ne samo devojčice i žene, već i cele zajednice u kojima one žive, i u mnogim mestima u velikoj meri utiče na održavanje kruga siromaštva.

Preduzimanje mera za iskorenjivanje prakse dečijih brakova izuzetno je važno za zaštitu devojčica i borbu protiv rodne neravnopravnosti i siromaštva na globalnom planu.

Dečiji brakovi u Srbiji su retka pojava u opštoj populaciji, ali su **veoma česti u romskim naseljima** – izdvojenim zajednicama sa pretežno ili isključivo romskim stanovništvom, koje karakterišu izraženo siromaštvo i socijalna isključenost – gde više od polovine

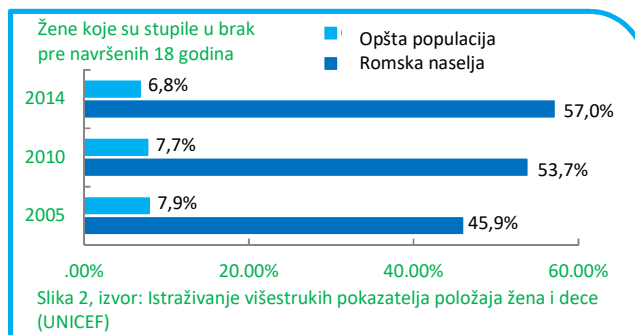
devojčica (57%) stupa u brak pre navršenih 18 godina, a skoro jedna petina njih (18%) i pre navršenih 15 godina.

Slika 1, izvor: Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece (UNICEF)

Razlike u rasprostranjenosti dečijih brakova kod siromašnih porodica u svim segmentima opšte populacije i kod porodica iz romskih naselja su dramatične (videti sliku 1).

Štaviše, ove razlike se povećavaju. Dok je dečiji brak tokom protekle decenije bio sve ređa pojava u opštoj populaciji, u romskim naseljima je njegova rasprostranjenost značajno porasla (videti sliku 2).

Slika 2, izvor: Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece (UNICEF)

Iako dečiji brakovi nisu isključivo odlika romskih naselja, podaci jasno ukazuju na to da bi mere protiv dečijih brakova u Srbiji prvenstveno trebalo da budu usmerene ka tim zajednicama, kao i da takvi napori moraju biti orijentisani ka smanjenju siromaštva i socijalne isključenosti koji leže u osnovi te pojave.

Prepoznajući potrebu da reaguje, UNICEF će podržati uspostavljanje koalicije zainteresovanih aktera iz državnog i civilnog sektora koji bi u partnerstvu sa romskom zajednicom radili na iskorenjivanju dečijih brakova u Srbiji do 2030. godine i na izgradnji nacionalnih i lokalnih kapaciteta za preduzimanje koordinisanih mera u najvažnijim oblastima – radu u zajednici, socijalnoj zaštiti, pravnoj zaštiti, obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti.

Prakse uslovljene kontekstom

Istraživanja pokazuju da u osnovi prakse dečijih brakova u romskoj zajednici u Srbiji velikim delom leže ekonomski faktori. U izolovanim naseljima i ruralnim područjima, gde je praksa dečijih brakova najrasprostranjenija, ograničene obrazovne i ekonomske mogućnosti devojčicama povećavaju verovatnoću ranog stupanja u brak. Takođe, u ekonomskim transakcijama povezanim sa

brakom, kao što je kupovina neveste, često se vrednuje mladost, što podstiče siromašne porodice da rano udaju svoje kćerke. Devojčice se smatraju vrednijim nevestama, delimično zato što mlađe supruge mogu tokom vremena više da doprinesu mužu i njegovoj porodici. Ovo je ilustracija načina na koji rodna neravnopravnost, siromaštvo i socijalna isključenost doprinose pojavi dečijih brakova u Srbiji.

Međutim, nedavno istraživanje koje je sproveo UNICEF pokazuje i to da se praksa i okolnosti u kojima dolazi do dečijih brakova u velikoj meri razlikuju od zajednice do zajednice. Na primer, među zabeleženim kulturološkim normama je, u jednom mestu, praksa sklapanja dečijih brakova s ciljem očuvanja nevinosti devojčice pre braka, dok je u drugom mestu uobičajena pojava da devojčica „pobegne“ sa dečakom (ili muškarcem) kako bi se osamostalila.

S ciljem razvoja dugoročnih rešenja koja pružaju adekvatan odgovor na konkretne okolnosti – kulturološke, socijalne ili ekonomske – u kojima se svaka zajednica nalazi, neophodno je kroz pilot-projekte testirati modele podrške za mlade devojčice i njihove porodice u romskim naseljima, uporedo sa razvojem i unapređenjem prikupljanja podataka, učenjem i razmenom znanja.

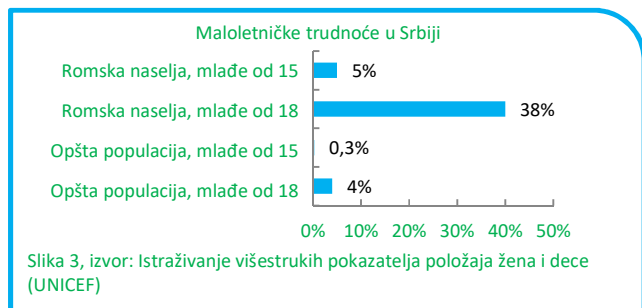
Efekat dečijih brakova na devojčice Romkinje

Iako su i dečaci i devojčice podjednako pogođeni ranim stupanjem u brak, najveću štetu uglavnom snose devojčice.

Istraživanja pokazuju da mlade devojčice obično do stupanja u brak dobiju veoma malo ili ne dobiju nimalo znanja ili pripreme od članova svojih porodica o onome što ih čeka, pa su njihova bračna iskustva, a naročito prvo seksualno iskustvo, često veoma traumatična.

Mlade udate Romkinje su često izložene nasilju u porodici od strane svojih supružnika i njihovih porodica. Prema mišljenju 37% Romkinja, opravdano je da muškarac tuče svoju suprugu, što ne samo da odražava negativne kulturološke norme, već i njihove kćerke osuđuje na život pun fizičkog i psihološkog zlostavljanja.

Dečiji brakovi, takođe, utiču na visoku stopu trudnoća među maloletnim Romkinjama. Pre navršenih 18 godina, 40% devojčica iz romskih naselja rodi dete, a 5% njih i pre navršenih 15, što je daleko češće nego kod maloletnih devojčica iz opšte populacije (videti sliku 3).

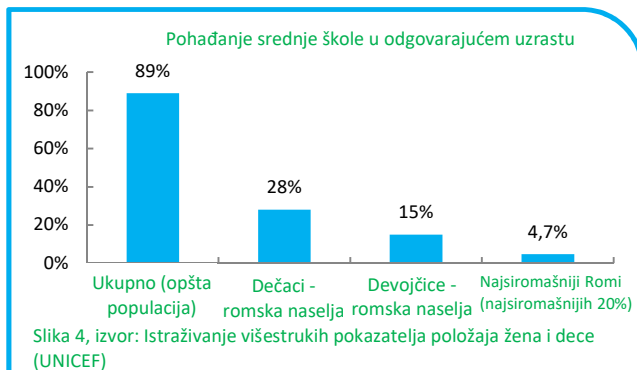
Rano rađanje izlaže devojčice i njihove bebe brojnim zdravstvenim rizicima i povezuje se sa gubitkom brojnih života. Stopa smrtnosti dece u romskim naseljima u Srbiji je 14,4 na 1000 dece, što je više

nego dvostruko više od republičkog proseka – 6,2 na 1000 (RZS 2014). Smrtni ishodi povezani sa trudnoćom su, globalno, vodeći uzrok smrtnosti devojčica uzrasta 15–19 godina.

Dečiji brak, takođe, ima veliki uticaj na obrazovanje. Roditelji često veoma rano prekidaju školovanje devojčica (u uzrastu 12–14 godina), kako bi ih pripremili za brak i majčinstvo. Neobrazovanost roditelja doprinosi takvim praksama.

Pored toga, u romskim naseljima je široko rasprostranjeno gledište da obrazovanje nema veliku vrednost jer su mogućnosti za zaposlenje veoma male. U tom smislu, manjak obrazovanih osoba u porodici ili zajednici koje bi mladim Romkinjama bile uzor predstavlja prepreku za afirmisanje vrednosti obrazovanja.

Efekat na učešće devojčica u obrazovanju je ogroman. Istraživanje koje je sproveo UNICEF (Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece 2014) pokazuje da manje od polovine (40%) devojčica iz romskih naselja posle osnovne škole nastavlja školovanje u srednjoj školi – mnogo manje nego što je slučaj među dečacima. Tek jedna petina (22%) dece

odgovarajućeg uzrasta iz romskih naselja pohađa srednju školu, a kod najsiromašnije dece romske nacionalnosti, taj udeo je manji od 5% (videti sliku 4).

UNICEF će raditi na jačanju uloge i vođstva romskih zajednica u borbi protiv dečijih brakova tako što će pružati informacije o alternativama – putem dijaloga u zajednici, direktne podrške porodicama i uključivanja uspešnih mladih Roma i Romkinja kao uzora. UNICEF će pružati podršku devojčicama iz romskih naselja da, kao i njihovi vršnjaci, koriste mogućnosti u oblastima obrazovanja, zapošljavanja i socijalne zaštite, stavljajući im na raspolaganje usluge i obuke putem interneta.

Najvažniji očekivani rezultati:

- > Razvijeni modeli intervencija za smanjivanje prakse dečijih brakova, zasnovani na podacima.
- > Devojčice Romkinje osnažene da koriste komunikacione i obrazovne mogućnosti dostupne putem informacionih i komunikacionih tehnologija i interneta.
- > Ojačana uloga i vođstvo lokalnih romskih zajednica u borbi protiv dečijih brakova.
- > Ojačani kapaciteti stručnih radnika u sektorima socijalne zaštite, unutrašnjih poslova, zdravstvene zaštite i obrazovanja da budu nosioci napretka u naporima usmerenim ka suzbijanju dečijih brakova.
- > Poboljšana koordinacija i delovanje na nacionalnom nivou kako bi se do 2030. godine iskorenili dečiji brakovi u Srbiji.